UGS6-01

(DSC)

চাৰি বছৰীয়া স্নাতক পাঠ্যক্ৰম

(চি.বি.চি.এছ, এন ই পি ২০২০ অনুসৰি)

ষষ্ঠ ষান্মসিক

ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদ-১

ৰাজনীতিবিজ্ঞান

সূর্য কুমাৰ ভূঞা সমাজ বিজ্ঞান অধ্যয়ন সত্ৰ

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক ধ্রুব প্রতিম শর্মা, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

অধ্যাপক জ্যোতিৰাজ পাঠক, কুমাৰ ভাস্কৰ বর্মা সংস্কৃত আৰু পু�ৰাতন অধ্যয়ন বিশ্ববিদ্যালয়

ড° শান্তণু চক্রৱর্তী (অৱসৰপ্রাপ্ত) , কটন বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড° বিপুল দাস, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

অধ্যায়	অৰিহণা যোগাইছে	ভাষান্তৰকাৰী
১	**ড° মানসী শর্মা,** (অৱসৰপ্রাপ্ত) আর্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় গুৱাহাটী	**জোনালী ৰাভা**
২	**ইন্দ্রাণী চৌধুৰী মহন্ত** দিচপুৰ মহাবিদ্যালয়,গুৱাহাটী	**জোনালী ৰাভা**
৩,৪,৫,৬,৭,১০ আৰু ১১	**ড° বর্ণালী কলিতা** ৰঙিয়া মহাবিদ্যালয়	**ড° বর্ণালী কলিতা** (অধ্যায়৩,৪,৫,৬,৭,১০আৰু১১) ৰঙিয়া মহাবিদ্যালয় **গীতাঞ্জলি মেধি,** (অধ্যায় ১১) কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
৮, ৯,আৰু ১২	**ৰৰষা বর্মন** গৱেষক ছাত্রী কটন বিশ্ববিদ্যালয় কটন বিশ্ববিদ্যালয়	**ৰৰষা বর্মন** গৱেষক ছাত্রী কটন বিশ্ববিদ্যালয় কটন বিশ্ববিদ্যালয়
১৩,১৪	**মনীষা দে'** গৱেষক ছাত্রী গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়	**মনীষা দে'** গৱেষক ছাত্রী গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ ড° **বিপুল দাস,** কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়, (অধ্যায় ১-৭,১০,১১)
ড° **অভিজিৎ ভূঞা,** কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
(অধ্যায় ৮,৯,১২,১৩,১৪)

ভাষা সম্পাদনা ঃ ড° **নিভা ৰাণী ফুকন,** কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় (অধ্যায় ১-৭,১০,১১)
লিপিকা শর্মা, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় (অধ্যায় ৮,৯,১১,১২, ১৪)

মার্চ,২০২৬

© কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দ্বাৰা সর্বস্বত্ব সংৰক্ষিত,
কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লিখিত অনুমতি অবিহনে গ্রন্থস্বত্ব জাননীৰ দ্বাৰা সুৰক্ষিত এই মুদ্রণ বা ইয়াৰ যিকোনো অংশ প্রতিলিপিকৰণ, স্কেনিং, বাণীবদ্ধকৰণ তথা তথ্য সংৰক্ষণ নাইবা পুনৰুদ্ধাৰ পদ্ধতিৰ লগতে বর্তমানে জ্ঞাত বা ভৱিষ্যতে উদ্ভাৱন-সম্ভৱ যিকোনো বৈদ্যুতিক, ডিজিটেল বা যান্ত্রিক উপায়েৰে প্রকাশ, প্রেৰণ, হস্তান্তৰ বা সংৰক্ষণ কৰিব নোৱাৰিব।

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা ব্যুৰো, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণী গেট, গুৱাহাটী-৭৮১ ০১৭; Web : www.kkhsou.in
নগৰ কার্য্যালয় ঃ ৰেছম নগৰ, খানাপাৰা (বড়োলেণ্ড গেষ্ট হাউছৰ সমীপত), গুৱাহাটী-৭৮১ ০২২

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ প্লেটো আৰু এৰিষ্টটল 7–18

প্লেটো ঃ ন্যায়ৰ তত্ত্ব, আদর্শ ৰাষ্ট্ৰৰ তত্ত্ব; এৰিষ্টটল ঃ নাগৰিকত্বৰ তত্ত্ব আৰু বিপ্লৱৰ তত্ত্ব

অধ্যায় ২ ঃ চেইণ্ট আগষ্টাইন আৰু চেইণ্ট থমাছ একুইনাছ 19–30

মানৱ প্ৰকৃতি সম্পৰ্কে চেইণ্ট আগষ্টাইনৰ দৃষ্টিভংগী; ৰাষ্ট্ৰ, ঈশ্ৱৰৰ নগৰী, ন্যায় সম্পৰ্কে চেইণ্ট আগষ্টাইনৰ দৃষ্টিভংগী; চেইণ্ট আগষ্টাইনৰ অৱদান; চেইণ্ট থমাছ একুইনাছৰ ৰাজনৈতিক চিন্তা, চেইণ্ট থমাছ একুইনাছৰ দর্শন; ৰাষ্ট্ৰৰ উৎপত্তি, যুক্তি আৰু বিশ্ৱাস, চৰকাৰৰ শ্ৰেণীবিভাজন আৰু কার্য-সম্পাদন পদ্ধতি, গীর্জাৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব সম্পৰ্কে চেইণ্ট একুইনাছৰ দৃষ্টিভংগী

অধ্যায় ৩ ঃ নিকলো মেকিয়াভেলি 31–40

মানৱ প্ৰকৃতি, চৰকাৰৰ ৰূপ, শাসনাধীন অঞ্চলৰ সংৰক্ষণ, নীতিশাস্ত্ৰ আৰু ৰাজনীতি সম্পৰ্কে মেকিয়াভেলিৰ দৃষ্টিভংগী; ৰাজনৈতিক চিন্তালৈ মেকিয়াভেলিৰ অৱদান

অধ্যায় ৪ ঃ থমাছ হ'ব্ছ 41–50

মানৱ প্ৰকৃতি আৰু ৰাষ্ট্ৰ সম্পৰ্কে হ'ব্ছৰ দৃষ্টিভংগী

অধ্যায় ৫ ঃ জন লক 51–60

মানৱ প্ৰকৃতি, সামাজিক চুক্তি তত্ত্ব, ব্যক্তিবাদ, নাৰী স্বাধীনতা আৰু ব্যক্তিগত সম্পত্তি বিষয়ত লকৰ দৃষ্টিভংগী;

অধ্যায় ৬ ঃ জ্যাঁ জেক ৰুছো 61–70

সামাজিক চুক্তি তত্ত্ব, সাধাৰণ ইচ্ছা তত্ত্ব, ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰালৈ ৰুছোৰ অৱদান

অধ্যায় ৭ ঃ জেৰেমি বেন্থাম আৰু জন ষ্টুৱার্ট মিল 71–80

উপযোগিতাবাদঃ জেৰেমি বেন্থাম আৰু জন ষ্টুৱার্ট মিল

অধ্যায় ৮ ঃ আদর্শবাদ ঃ টি.এইচ. গ্ৰীণ 81–91

টি. এইচ. গ্ৰীণ আৰু ইংৰাজ আদর্শবাদ, ৰাষ্ট্ৰ সম্পৰ্কে গ্ৰীণৰ দৃষ্টিভংগী, স্বাধীনতা আৰু অধিকাৰ সম্পৰ্কে গ্ৰীণ, স্বাধীনতা সম্পৰ্কে গ্ৰীণৰ মতামত, অধিকাৰ সম্পৰ্কে গ্ৰীণৰ মতামত, যুদ্ধ সম্পৰ্কে গ্ৰীণ, গ্ৰীণৰ আন গুৰুত্বপূর্ণ ধাৰণা ঃ শাস্তি, সম্পত্তি, প্ৰাকৃতিক আইন, সমাজ 92–104

অধ্যায় ৯ ঃ কাল্পনিক সমাজবাদ ঃ ৰ'বার্ট অ'ৱেন 7–18

কাল্পনিক সমাজবাদৰ ধাৰণা, অর্থ আৰু উৎপত্তি, কাল্পনিক সমাজবাদৰ মুখ্য বৈশিষ্ট্য, ৰ'বার্ট অ'বেন ঃ তেওঁৰ মতামত আৰু অৱদান, প্রাৰম্ভিক জীৱন আৰু বৌদ্ধিক প্রভাৱ, ৰ'বার্ট অ'ৱেনৰ দৃষ্টিভংগী আৰু ধাৰণা, মানৱ চৰিত্রৰ তত্ত্ব, সম্পত্তি আৰু সাম্যবাদ, সহযোগী সমাজসমূহ, শিক্ষা আৰু সামাজিক সংস্কাৰ, ৰবার্ট অ'ৱেনৰ প্রয়োগসমূহ, ৰ'বার্ট অ'ৱেনৰ অৱদানৰ মূল্যায়ন 19–30

অধ্যায় ১০ ঃ কার্ল মার্ক্স

দ্বন্দ্বাত্মক বস্তুবাদৰ তত্ত্ব, শ্রেণী সংঘাতৰ তত্ত্ব, বিচ্ছিন্নতাৰ তত্ত্ব 31–40

অধ্যায় ১১ ঃ ভি. আই. লেনিন, মাও-ছে-টুং আৰু এণ্ট'নিঅ' গ্রাম্ছী

ভি. আই. লেনিন ঃ সাম্রাজ্যবাদ, বিপ্লৱ আৰু কমিউনিষ্ঠ পার্টিৰ ভূমিকা সম্পর্কীয় মতবাদ; মাও-ছে-টুং ঃ ৰাজনৈতিক ধাৰণা আৰু বিপ্লৱ সম্পর্কীয় দৃষ্টিভংগী; এণ্টনিঅ' গ্রাম্ছীঃ আধিপত্যবাদ আৰু ৰাষ্ট্র সম্পর্কে গ্রাম্ছীৰ দৃষ্টিভংগী 41–50

অধ্যায় ১২ ঃ বিৱর্তনমূলক সমাজবাদ ঃ এডুৱার্ড বার্নষ্টাইন

বিৱর্তনমূলক সমাজবাদ আৰু এডুৱার্ড বার্নষ্টাইন, এডুৱার্ড বার্নষ্টাইন আৰু সংশোধনবাদ, 'ভাঙনিৰ তত্ত্ব' সন্দর্ভত বার্নষ্টাইনৰ মতামত, শ্রেণী গাঁথনি আৰু শ্রেণী সংঘর্ষ সন্দর্ভত বার্নষ্টাইন, দ্বন্দ্বমূলক আৰু ঐতিহাসিক বস্তুবাদ সন্দর্ভত বার্নষ্টাইন, উদ্বত্ত মূল্যৰ তত্ত্ব সন্দর্ভত বার্নষ্টাইন, বার্নষ্টাইনৰ অৱদানৰ মূল্যায়ন 51–60

অধ্যায় ১৩ ঃ ফেবিয়ানবাদ 61–70

ফেবিয়ানবাদৰ অর্থ আৰু সংজ্ঞা, ফেবিয়ানবাদৰ গুৰুত্বপূর্ণ বৈশিষ্ট্য, হেনৰী জর্জ ঃ প্রভাৱৰ এক বিশিষ্ট উৎস, বিতৰণৰ তত্ত্ব, একক কৰ, মানৱ প্রগতিৰ নিয়ম, হেনৰী জর্জৰ মতামতৰ এক অনুমান 71–80

অধ্যায় ১৪ ঃ অৰাজকতাবাদ

অৰাজকতাবাদৰ মূল বৈশিষ্ট্য, নৈৰাজ্যবাদী সমাজৰ বৈশিষ্ট্য, পিটাৰ ক্র'পটকিন আৰু জোচেফ প্রৌ'ডন, পিটাৰ ক্র'পটকিন; প্রাৰম্ভিক জীৱন আৰু অৱদান, জোচেফ প্রৌ'ডন; প্রাথমিক জীৱন আৰু অৱদান (সম্পত্তি চুৰি কার্য্যৰ সমান 81–91

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয় ঃ

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ ৰাজনীতি বিজ্ঞান বিষয় ষষ্ঠ ষাণ্মাসিকৰ এই পাঠ্যবিষয়টোৰ শিৰোনাম হ'ল "ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদ-১'। ৰাজনীতি বিজ্ঞানঅধ্যয়নৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ অংশ হ'ল ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদসকলৰ অৰিহণা। দৰাচলতে ৰাজনৈতিক দর্শনৰ জগতখনৰ এটা তাত্ত্বিক সংৰচনা বিকাশাই তোলাত ইতিহাসৰ বিভিন্ন পর্য্যায়ত প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ স্বনামধন্য ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদসকলৰ দৃষ্টিভংগীয়ে তাৎপর্যপূর্ণ প্রভাৱ পেলাইছে। 'ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদসকল' নাম দিয়া এই পাঠ্যবিষয়টোত মুঠ ১৮ টা অধ্যায় আছে। অধ্যায়বোৰত পাশ্চাত্যৰ ধ্রুপদী তথা আধুনিক যুগৰ কেইগৰাকীমান অগ্রণী চিন্তাবিদৰ ৰাজনৈতিক চিন্তা আলোচনা কৰা হৈছে।

প্রথম অধ্যায়ত প্রাচীন গ্রীচৰ দুগৰাকী মহান ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদ প্লেট' আৰু এৰিষ্ট'টলৰ দৃষ্টিভংগী আলোচনা কৰা হৈছে। গ্রীচ হ'ল পশ্চিমীয়া পৃথিৱীখনৰ ৰাজনৈতিক চিন্তাৰ জন্মভূমি। ৰাজনৈতিক চিন্তাৰ ইতিহাস অধ্যয়ন কৰিলে আমি দেখিম যে অতীজৰ, বিশেষকৈ মধ্যযুগৰ কিছুমান চিন্তাবিদৰ দর্শনৰ এক অন্তর্নিহিত দিশ আছিল গীর্জা (ধর্মীয় কর্তৃত্ব) আৰু ৰাষ্ট্র (পার্থিৱ কর্তৃত্ব)ৰ মাজৰ সম্পর্ক। দ্বিতীয় অধ্যায়ত দুগৰাকী মহান খৃষ্টান দার্শনিক ক্রমে চেইণ্ট আগষ্টাইন আৰু চেইণ্ট থ'মাছ একুইনাছৰ ৰাজনৈতিক দৃষ্টিভংগী আলোচনা কৰা হৈছে। আধুনিক যুগৰ সূচনা হোৱাৰ লগে লগে ৰাজনৈতিক চিন্তাৰ জগতখনতো নতুন চিন্তাৰ বিকাশ ঘটিল। এই যুগত ৰাষ্ট্র পৰিচালনাৰ নীতি, মানৰ প্রকৃতি আৰু স্বাধীনতা সম্পর্কীয় মৌলিক ধাৰণাবোৰ সলনি হ'ল। মানুহে ৰাজনৈতিক বাধ্যবাধকতাৰ দিশটোৰ লগতে সমাজ তথা ৰাষ্ট্র গঠনৰ ধাৰণাবোৰো আলোচনা কৰিবলৈ ল'লে। পাঠ্যবিষয়ৰ তৃতীয়, চতুর্থ, পঞ্চম আৰু ষষ্ঠ অধ্যায়ত সেইবাবে আধুনিক যুগৰ আৰম্ভণি কালছোৱাৰ অগ্রণী ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদ নিক'ল' মেকিয়াভেলি, থ'মাচ হ'বচ্, জন ল'ক্ আৰু জ্যাঁ জেক ৰুছোৰ দৃষ্টিতংগী তথা ধাৰণাবোৰ আলোচনা কৰা হৈছে। সপ্তম অধ্যায়ত জেৰেমি বেন্থাম আৰু জন ষ্টুৱার্ট মিলে আগবঢ়োৱা উপযোগিতাবাদৰ তত্ত্বটো আলোচনা কৰা হৈছে। অষ্টম আৰু নৱম অধ্যায়ত পশ্চিমীয়া ৰাজনৈতিক দর্শনৰ ক্ষেত্রত দুটা অত্যন্ত গুৰুত্বপূর্ণ চিন্তাধাৰা - ইংৰাজী আদর্শবাদ আৰু কাল্পনিক সমাজবাদৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। এই প্রসংগত, প্রধান ইংৰাজ আদর্শবাদী চিন্তাবিদ টি. এইচ. গ্রীণ (T. H. Green) আৰু এজন প্রসিদ্ধ কাল্পনিক সমাজবাদী চিন্তাবিদ ৰ'বার্ট অ'ৱেন (Robert Owen) ৰ মতামতসমূহ এই পাঠ্যক্রমত অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে। ৰাজনৈতিক চিন্তাৰ আলোচনা কালত মার্ক্সবাদে এক গুৰুত্বপূর্ণ স্থান দখল কৰে। সেয়েহে দশম অধ্যায়ত দ্বন্দ্বাত্মক বস্তুবাদ, শ্রেণী সংঘাত আৰু বিচ্ছিন্নতাবাদ সম্পর্কে কার্ল মার্ক্সে আগবঢ়োৱা তত্ত্বকেইটা বিশ্লেষণ কৰি চোৱা হৈছে। একাদশ অধ্যায়ত ভি. আই. লেনিন, মাও-ছে-টুং আৰু এণ্ট' নিঅ' গ্রাম্ছীৰ বিস্তৃত পৰিচয় দাঙি ধৰাৰ লগতে তেওঁলোকে আগবঢ়োৱা তত্ত্ববোৰ বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে।

দ্বাদশ আৰু ত্রয়োদশ অধ্যায়ত ক্রমে বিৱর্তমূলক সমাজবাদ (এডুৱার্ড বার্নষ্টাইন) আৰু ফেবিয়ানবাদৰ (হেনৰী জর্জ) জৰিয়তে সমাজবাদৰ ক্রমবিকাশবাদ (Gradualism) বা ধীৰ গতিৰ ধাৰণাটো সামৰি লোৱা হৈছে। অৱশেষত, পাঠ্যক্রমটোৰ সামৰণি পৰিছে নৈৰাজ্যবাদ (Anarchism) বিষয়ক আলোচনাৰ - যিটো এনে এক চিন্তাধাৰা যিয়ে কোনো আইন বা কর্তৃপক্ষৰ অস্তিত্বৰ পৰিৱর্তে সমাজৰ সদস্যসকলৰ মাজত পাৰস্পৰিক সহায় আৰু স্বেচ্ছাসেৱী সংগঠনত বিশ্বাস কৰে। সেই অনুসৰি, চতুর্দশ অধ্যায়ত পিটাৰ ক্রপটকিন আৰু জোচেফ প্রুডন নামৰ দুগৰাকী বিশিষ্ট নৈৰাজ্যবাদী ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদৰ মতামত সামৰি লোৱা হৈছে।

"ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদসকল" নামৰ এই পাঠ্যবিষয়টো দুটা খণ্ডত ভাগ কৰা হৈছে। খণ্ড-১ ত মুঠ -৯ টা অধ্যায় (অধ্যায় ১ ৰ পৰা ৯) আৰু খণ্ড-২ ত মুঠ ৬ টা অধ্যায় (অধ্যায়ন ১০ৰ পৰা১৫)সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে।

এইপাঠ্যবিষয়টি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ সোঁ তথা বাওঁফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰত মূল পাঠত থকা নতুন শব্দ আৰু পৰিভাষাসমূহৰ অর্থ সন্নিবিষ্ট হৈছে। সেইদৰে— 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। প্রতিটো অধ্যায়ত থকা 'চিন্তা-চর্চা কৰক' সমূহে অধ্যয়ন অধিক সক্রিয় আৰু ফলপ্রসূ হোৱাত সহায় কৰিব। আকৌ, 'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ'যোগে আগবঢ়োৱা প্রশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি সম্পর্কে স্ব-পৰীক্ষণৰ সুবিধা দিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্রশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া 'অগ্রগতিৰ খতিয়ান'ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্রন্থসমূহ সাৰথিস্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত 'আহি প্রশ্ন' হিচাপে কেইটিমান প্রশ্নৰ আহিও তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্রসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেইকেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্রস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেইকেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।